

INSTYTUT STUDIÓW MIĘDZYNARODOWYCH

ul. Koszarowa 3
51-149 Wrocław

tel. +48 71 375 51 37 | +48 71 375 51 36 | +48 71 375 51
32 | +48 71 326 10 04

wns.ism@uwr.edu.pl | ism.uni.wroc.pl

dr hab. Larysa Leshchenko, prof. nadzw. UWrocław
e-mail: larysa.leszczenko@uwr.edu.pl

Wrocław, 25 kwietnia 2022 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Grzegorza Tutaka

na temat *Polityka imigracyjna Polski w latach 2004-2015*, maszynopis, ss. 477.

Promotor - dr hab. Tomasz Stępniewski, promotor pomocniczy - dr Jakub Olchowski

Podstawa recenzji

Przedstawionej mi do recenzji rozprawie towarzyszy pismo z dnia 3 marca 2022 roku sygnowane przez Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Nauk o Polityce i Administracji prof. dr hab. M. Pietrasia.

I. Opinia ogólna

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi interesujące i wartościowe studium politologiczne dotyczące polityki migracyjnej Polski w latach 2004 - 2015. Dysertacja składa się z pięciu rozdziałów merytorycznych, wstępu, zakończenia oraz bardzo obszernej bibliografii. Zaproponowany przez Doktoranta układ recenzowanej rozprawy jest logiczny i przejrzysty.

Recenzowana dysertacja napisana jest poprawną polszczyzną, Autor umiejętnie posługuje się terminologią naukową, sformułowane wywody są precyzyjne i czytelne. Właściwym uzupełnieniem zaprezentowanych rozważań są liczne tabele, rysunki i wykresy. Rozprawa sprawia pozytywne wrażenie estetyczne, gdyż Doktorant wykonał solidną pracę redaktorską: tekst rozprawy jest uporządkowany, przypisy są dokładnie sporządzone, starannie jest opracowany i uporządkowany obszerny wykaz bibliograficzny, stanowiący wartościową część rozprawy.

II. Ocena merytoryczna

We *Wstępie* recenzowanej rozprawy zostały wyjaśnione kwestie dotyczące cezurę czasowej zaprezentowanych badań, sformułowano cel badawczy oraz pytania badawcze, a także postawiono hipotezę. Odnosząc się do ram czasowych badanej problematyki, Autor zaznacza: „Zakres czasowy otwiera tu rok przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, a kończy kryzys migracyjny, z jakim borykała się ówczesna Europa” (s. 4). Warto zauważyć, że pierwsza dekada członkostwa Polski w Unii Europejskiej stanowiła, pod względem badawczym, interesujący okres czasowy dający podstawę do podsumowania zmian i nowych rozwiązań w wielu dziedzinach życia politycznego, gospodarczego oraz społecznego w państwie. Mimo iż kwestie migracyjne w Polsce po akcesji do UE rozpatrywano, jak podkreśla Doktorant „w kontekście wspólnotowej polityki imigracyjnej UE z uwzględnieniem procesu europeizacji” (s.7), to zauważymy także specyfikę i uwarunkowania narodowe, charakterystyczne dla RP.

Postawiona przez Doktoranta hipoteza brzmi: „Polityka imigracyjna Polski w latach 2004-2015 ukierunkowana była na imigrację ze Wschodu, zwłaszcza osób polskiego pochodzenia, zaś członkostwo w UE determinowało w jej obrębie działania z zakresu azylu i ochrony międzynarodowej.” (s. 7) W głównej części rozprawy Autor podjął próbę zaprezentowania argumentów, udowadniających założenia badawcze.

W pierwszym rozdziale rozprawy zatytułowanym *Istota i specyfika polityki imigracyjnej Polski* Autor przedstawia zarys licznych zagadnień i podejść badawczych wobec zjawiska migracji.

Doktorant słusznie podkreśla ważność kompleksowego podejścia wobec polityki migracyjnej, gdyż powiązana ona jest ściśle z innymi politykami sektorowymi: „zagraniczną, społeczną, gospodarczą, bezpieczeństwa, demograficzną” (s. 21). W kolejnych częściach pracy wątek ten jest dokładnie analizowany. Autor przeprowadził umiejętną komparatystykę, odwołując się do przykładów stosowania różnych modeli polityki migracyjnej nie tylko w państwach UE, jak również w takich państwach jak USA, Kanada. Szczególną uwagę Doktorant poświęcił

rozważaniom dotyczącym specyfiki badań i przedstawiania problematyki migracyjnej w wymiarze politologicznym.

Dotychczasowe liczne badania zjawisk migracyjnych uwzględniają różnorodność aspektów tej problematyki, natomiast możemy zaobserwować o wiele skromniejszą liczbę prac politologicznych w tym zakresie. Jak zauważa Autor dysertacji: „Czy w ogóle jest możliwe stworzenie całościowego podejścia politologicznego ujmującego istotę, zakres, rozwój oraz skutki polityki migracyjnej?” (s. 46). Otóż Doktorant podjął próbę zaprezentowania takiego podejścia. Ze względu na wielowątkowy i wielowymiarowy charakter problematyki imigracyjnej, Autor w oczywisty sposób odwołuje się do materiałów i źródeł z zakresu nauk politycznych, prawa, gospodarki oraz zagadnień dotyczących kwestii kultury. Doktorant uzasadnia wybór metod badawczych zastosowanych w rozprawie, jak również wyjaśnia szczegółowo znaczenie każdej z nich (s. 50-51).

Warto zauważyć, że treść pierwszego rozdziału rozprawy stanowi właściwe i kompleksowe wprowadzenie do tematyki badawczej, porządkuje kwestie teoretyczne dotyczące migracji oraz polityki migracyjnej, systematyzuje specyfikę unijnych rozwiązań w zakresie migracji.

W II rozdziale pt. *Uwarunkowania polityki imigracyjnej Polski w latach 2004-2015* Doktorant sięga do dość obszernego opisu uwarunkowań historycznych polityki migracyjnej Polski, od odzyskania niepodległości do 1989 roku. Autor odwołuje się przy tym do prac znanych polskich badaczy takich jak H. Chałupczaka, P. Madajczyka, D. Matelskiego, S. Łodzińskiego. Geneza poruszonej problematyki wskazuje, jak stwierdza Autor, na „postawę zamkniętą” państwa w sprawach migracyjnych do 1989 roku. Przytoczone dane statystyczne (ss. 63-64) zamieszczone w Tabeli 1. *Dane GUS dot. migracji zagranicznych oraz meldunków na pobyt stały w latach 1949-1989*, stanowią właściwe uzupełnienie rozważań tej części rozdziału, jednak Autor nie podaje dokładnego źródła informacji, wskazując jedynie „GUS”, bez podania adresu strony internetowej lub wydania informatora statystycznego w wersji książkowej. Kolejny etap rozwoju polityki migracyjnej RP obejmuje okres od 1989-2004 rok. Doktorant przedstawił zmiany prawne i instytucjonalne w zakresie polityki migracyjnej, które

nastąpiły w Polsce we wskazanym okresie, podkreślił znaczenie przystąpienia państwa do organizacji międzynarodowych oraz ratyfikacji szeregu konwencji dotyczących stricte kwestii migracyjnych, jak i szerzej ochrony praw i wolności jednostki. W II rozdziale rozprawy uwaga została poświęcona także kwestiom uwarunkowań gospodarczych, prawnych i społeczno-kulturowych imigracji, jak również uwzględniono zjawisko imigracji w kontekście zagadnień bezpieczeństwa.

Rozważania Autora dotyczące uwarunkowań polityki imigracyjnej charakteryzują się dużą szczegółowością, co niekiedy sprawia wrażenie, że ma się do czynienia ze sprawozdaniem. Ze względu na określoną w tytule pracy cezurę czasową tematu rozprawy, Autor świadomie ograniczył się do prezentacji i analizy zagadnień imigracji do 2015 roku, natomiast szybko zachodzące zmiany gospodarcze w Polsce oraz trwająca wojna rosyjsko-ukraińska weryfikują prawidłowość przedstawionych założeń. Tak, między innymi, w rozprawie została zwrócona uwaga na wyniki badania opinii publicznej w sprawie przyjmowania i udzielenia pomocy uchodźcom z Ukrainy, w razie eskalacji wojny rosyjsko-ukraińskiej¹, otóż „Polacy chętniej chcieli pomóc Ukraińcom i przyjąć ich do Polski – w październiku 2015 r. było to 61% badanych” (ss. 129-130). Weryfikacja wskazanych liczb następuje aktualnie, kiedy możemy obserwować ogromny zryw obywatelski związany z okazaniem pomocy i udzieleniem schronienia dla wojennych uchodźców z Ukrainy. Według stanu na drugą dekadę kwietnia 2022 roku, zgodnie z danymi Straży Granicznej, do Polski przybyło prawie 3 mln osób, poszukujących bezpiecznego miejsca.

W III rozdziale zatytułowanym *Koncepcje polityki imigracyjnej Polski w latach 2004-2015* została zaprezentowana analiza licznych dokumentów i strategii odnoszących się do problematyki imigracyjnej pośrednio lub bezpośrednio. Pragnąc przedstawić maksymalnie

---

¹ Od początku zbrojnej agresji rosyjskiej na Ukrainę (2014 r.) w dyskursie naukowym, publicystycznym i politycznym utrwaliło się zachowawcze podejście dotyczące nazywania wojny rosyjsko-ukraińskiej „kryzysem ukraińskim” lub „wojną hybrydową”.

obiektywny obraz procesów migracyjnych w kraju, Autor dysertacji sięgnął do dokumentów, danych statystycznych i informacji pochodzących z instytucji państwowych, do inicjatyw i dokumentów największych miast w Polsce, a także organizacji pozarządowych i związków wyznaniowych. Oczywistym jest, że Doktorant nie mógł pominąć także kwestii wpływu akcesji Polski do UE na kształt i treść tworzonych koncepcji imigracyjnych w kraju. Próba kompleksowego podejścia do zjawiska imigracji przez badacza wydaje się być słuszną, gdyż daje możliwość przedstawienia całościowego obrazu nie tylko z punktu widzenia formalno-prawnego i instytucjonalnego, jak również uwzględnia społeczny odbiór problematyki imigracyjnej. Szczególnie interesującym jest komparatystyka strategii miejskich w zakresie adaptacji imigrantów. Jak można zauważyć, autorzy miejskich strategii stawiają głównie na imigrantów młodych, wykształconych i zdrowych. Do popularnych i chwytliwych metod pozyskiwania pożądanych imigrantów przez miasta należą różnorodne programy przyciągające zagranicznych kandydatów na studia. Nie jest to metoda typowo polska, a korzyść dla rozwoju miast i państw dzięki licznym ośrodkom akademickim w państwach europejskich jest znana od dawna. Jeżeli chodzi o rozwiązywanie problemów mniej pożądanych imigrantów - uchodźców, osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, Autor, powołując się na Wojciecha Opiołę, który „stwierdza, że organizacje pozarządowe lepiej zaspokajają potrzeby grup marginalizowanych, mniejszości, grup wykluczonych i innych. Uważa, że to właśnie w wielu obszarach organizacje te posiadają lepszą wiedzę co do faktycznych potrzeb lokalnych społeczności” (s. 193). **Czy z powyższego można wnioskować, że sektor pozarządowy przyjmuje na siebie rolę „ratownika” w rozwiązywaniu problemów imigrantów? Czy Doktorant mógłby odnieść się do powyższego w kontekście aktualnej sytuacji związanej z masowym napływem uchodźców z Ukrainy do Polski.**

Doktorant przedstawił także w III rozdziale obszernie rozważania dotyczące koncepcji kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych w kwestii polityki imigracyjnej, zwrócił przy tym uwagę na poszanowanie godności ludzkiej, jako podstawy praw człowieka.

W rozprawie zostały uwzględnione debaty na temat polityki imigracyjnej, które toczyły się w UE i które także miały wpływ na podejmowane decyzje w Polsce w tej dziedzinie. Polska, jako państwo członkowskie UE, dostosowała swoje standardy w różnych obszarach polityki imigracyjnej, zgodnie z unijnymi wytycznymi.

W IV rozdziale pt. *Normy i instytucje polityki imigracyjnej Polski w latach 2004-2015* została zaprezentowana wyczerpująca analiza funkcjonujących norm i instytucji, jako ważnych elementów polityki imigracyjnej Polski w pierwszej dekadzie członkostwa w UE. Doktorant umiejętnie interpretuje i komentuje liczne dokumenty dotyczące zarówno problematyki imigracyjnej, jak i szerzej - praw i wolności jednostki. W tym rozdziale zaprezentowano szczegółowy katalog instytucji, które kreują i realizują założenia polityki imigracyjnej w kraju. Autor zwraca szczególną uwagę na kwestie ochrony praw i wolności jednostki, które są nadrzędne w przypadku tworzenia norm w zakresie prawa migracyjnego. Doktorant podkreślił jedną ze specyficznych cech polityki imigracyjnej RP, mianowicie liberalizację norm w zakresie sprzyjania powrotom do kraju osobom polskiego pochodzenia. Kwestia ta jest dość szczegółowo przedstawiona w badaniach z zakresu nauk społecznych², jednak w niniejszej rozprawie Autor przedstawia zagadnienie związane z wprowadzeniem Karty Polaka jako jednego z elementów polityki imigracyjnej państwa. Osoby ubiegające się o Kartę Polaka w zdecydowanej większości pochodzą z państw poradzieckich, co także wpisuje się w szerszy kontekst wyboru lub preferencji przez państwo regionu pochodzenia imigrantów. Z rozważań zawartych w recenzowanej rozprawie można wnioskować, że polska polityka imigracyjna była ukierunkowana na unikanie kryzysów oraz równoważenie zjawisk emigracji i imigracji. Autor słusznie zwraca uwagę także na szereg mankamentów, które nie udało się uniknąć w polityce imigracyjnej państwa.

W rozprawie szczegółowo zostały przedstawione rozwiązania instytucjonalne, dotyczące polityki imigracyjnej, Autor szczegółowo skatalogował właściwe resorty,

² Zob.: Z. J. Winnicki, *Karta Polaka” jako wyraz szczególnego statusu osób obcego obywatelstwa regulowanego prawem krajowym*, „Wschodnioznawstwo” 2009, ss. 51-76, <https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Wschodnioznawstwo/Wschodnioznawstwo-r2009-t3/Wschodnioznawstwo-r2009-t3-s51-76/Wschodnioznawstwo-r2009-t3-s51-76.pdf>.

departamenty, urzędy i komórki, które powstały lub posiadają kompetencje w zakresie problematyki imigracyjnej.

W rozdziale V pt. *Realizacja polityki imigracyjnej Polski w latach 2004-2015*, stanowiącym swoistą klamrę rozważań zawartych w poprzednich rozdziałach, została skupiona uwaga na praktycznym wymiarze polityki imigracyjnej państwa. Autor analizuje procedury związane z legalizacją pobytu i zatrudniania cudzoziemców, sięgając do wszystkich obowiązujących polskich przepisów według stanu na 2015 rok. Szczegółowość opisanych procedur i uwarunkowań zaprezentowanych w rozprawie może konkurować z poradnikiem dla cudzoziemców ubiegających się o legalizację pobytu. Wydaje się, że Autor czasem obawiał się wyjść poza metodę deskrypcyjną w swoich rozważaniach.

Problemy demograficzne, emigracja oraz deficyt siły roboczej - to są czynniki, które miały wpływ na liberalizację rynku pracy w Polsce oraz zwiększającej się liczby imigrantów ekonomicznych. Nawet inwazja Rosji na Ukrainę w 2014 roku nie spowodowała kryzysu imigracyjnego w kraju, mimo iż liczba osób starających się o status uchodźcy zwiększyła się.

Autor przedstawił szczegółowo dane liczbowe uchodźców korzystających z Indywidualnych Programów Integracyjnych, wskazując przy tym na obywatelstwo uchodźców (s. 416), przy czym zaznaczone jest, że do najliczniejszej grupy należeli Czecczeni (2232 os.), natomiast osoby pochodzące z Rosji - 160 os. Tak skonstruowane statystyki budzą wątpliwości, ponieważ Czecczeni, niestety, własnego państwa nie mają, więc są obywatelami FR. Na kolejnej stronie (s. 417) Autor już bardziej precyzyjnie przedstawia dane, wskazując na narodowość uchodźców, a nie na obywatelstwo.

W rozprawie zostały poruszone także zagadnienia związane z kwestiami bezpieczeństwa państwa, towarzyszące zjawisku imigracji. Autor odniósł się do przypadków imigracji nieudokumentowanej oraz zagrożeń spowodowanych tym zjawiskiem. W pracy zwrócono uwagę na międzynarodową współpracę bilateralną i multilateralną instytucji, służb i organów państwa w zakresie zapobiegania i zwalczania nielegalnej imigracji. Doktorant zwrócił także uwagę na istniejące problemy i ograniczenia we współpracy z takimi państwami jak Rosja oraz Białoruś.

Warto podkreślić, że Autor niejednokrotnie zwraca uwagę w zaprezentowanych rozważaniach na kwestie ochrony praw i wolności jednostki w kontekście zjawiska imigracji, odnosi się do jednego z często spotykanych zagrożeń jakim jest handel ludźmi. W pracy przedstawiono istniejące rozwiązania prawne i instytucjonalne w Polsce mające na celu zapobieganie i zwalczanie wskazanego przestępstwa.

Analiza zagadnień dotyczących realizacji polityki imigracyjnej państwa w 2014-2015 roku została poparta licznymi tabelami zawierającymi dane statystyczne, które obrazują zaprezentowane rozważania.

Reasumując obszernie i wnikliwie rozważania związane z procesami imigracyjnymi na przestrzeni 2004 - 2015 roku Autor zwrócił uwagę na szereg niespójności i problemów w kształtowaniu polityki imigracyjnej państwa. Z pewnością Doktorant śledzi zachodzące zmiany w zakresie polityki imigracyjnej Polski, czy zechciałby w związku z powyższym podjąć próbę weryfikacji swoich obserwacji i wyjaśnić **Czy po upływie prawie ośmiu lat nastąpiły istotne zmiany w tym zakresie?**

III. Baza źródłowa i literatura przedmiotu

Recenzowana rozprawa została przygotowana na podstawie analizy obszernej literatury przedmiotu: monografii, artykułów naukowych, wyborze dokumentów, a także publikacji o charakterze publicystycznym i informacyjnym. Załączony wykaz bibliograficzny jest imponujący, liczy kilkaset pozycji. Powyższe świadczy o doskonałym rozeznaniu Autora w poruszonej problematyce, a także wykonanej solidnej kwerendzie i analizie wykorzystanych materiałów.

IV. Wnioski i konkluzja końcowa

Zaprezentowane obszerne studium dotyczące polityki imigracyjnej RP dotyczy wyjątkowo spokojnych i nie zachwianych poważnymi kryzysami lat zarówno dla Polski, jak i

szerzej dla UE. Lektura recenzowanej rozprawy nasuwa szereg porównań i analogii z aktualnymi wydarzeniami, z potężnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa jednostki ludzkiej, nie tylko na terytoriach objętych bezpośrednimi działaniami wojennymi, które mają miejsce w wyniku agresji rosyjskiej na Ukrainę, jak i wojny w innych regionach świata, a także konsekwencjami tych zagrożeń poza strefą działań wojennych.

Do walorów recenzowanej rozprawy zaliczyć należy: przejrzystość pracy i uporządkowany wywód naukowy, umiejętność formułowania samodzielnych wniosków. Obszerne studium dotyczące polityki imigracyjnej Polski w okresie pierwszej dekady członkostwa w UE stanowi interesującą i wartościową analizę licznych zmian prawnych, jak i instytucjonalnych, które miały miejsce w kraju.

Recenzowana rozprawa dowodzi posiadania przez Doktoranta szerokiej, interdyscyplinarnej wiedzy związanej ze stosunkami międzynarodowymi, jak i problematyką migracyjną, a także swobodnego poruszania się w tym obszarze. Autor umiejętnie wykorzystuje ogromny zasób wiedzy i informacji z zakresu problematyki migracyjnej zarówno do prowadzenia wywodu, jak i konstruowania własnego samodzielnego podejścia.

Rekomenduję przygotowanie rozprawy do druku, jednak warto ograniczyć rozległe opisy dotyczące kwestii powszechnie znanych, co z pewnością wniesie więcej dynamizmu do zaprezentowanych rozważań.

Reasumując stwierdzam, że rozprawa mgr. Grzegorza Tutaka spełnia warunki zawarte w Ustawie z dnia 14.03.2003 r. O stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) i niniejszym wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów procedury ubiegania się o stopień naukowy doktora.

Leszchcenko